

تفکر

TAFAKKUR
MONTHLY

ناشر فعالیت های علمی-تحقیقی، ادبی و فرهنگی اقوام برادر به زبان های اوزبیک، ترکمنی، بلوچی، نورستانی، پشه یی، شغنانی و گوری.

د انسانیت او بشریت ستر لارښود حضرت محمد مصطفی
صلی الله علیه وسلم فرمایي:
((اِنَّ اَصْدَقَ الْحَدِيثِ كِتَابُ اللَّهِ وَاَحْسَنَ الْهَدْيِ هَدْيُ مُحَمَّدٍ ﷺ))
(رواه النسائي)

ژباړه: په تحقيق سره تر ټولو رښتيني خبرې د الله ﷻ د كتاب دي
او تر ټولو ښه تگلاره د محمد ﷺ لارښوونې دي.

دريمه دوره، شپاړسم کال، (۱۰-۱۴مه) گڼه، پرله پسې (۱۳۵-۱۳۷مه) گڼه، ۱۴۰۲ ل. کال مرغومي- کب (جدي- حوت)، ۱۴۴۵ هـ. ق. کال جمادى الثانی- رمضان المبارک، ۲۰۲۳ م. کال دېسمبر- مارچ

ايرتک لړ نينگ باله لړ روانيگه تاثيري و ايرتک تراپيه سي

اوزبیکي

معاون سرمحقق عبدالمجيد نديم

باش سوزی

ياش اولادنی بيليملى، دانا و اخلاقلى تربيه لشدده ايرتک نينگ اورنى جوده مهم. ايرتک باله اوچون اخلاقى، تعليمى و نصيحت لردن كوره افضل راق دير. او يخشى ليككه ايشانچى نى اويغاته دى قين وضعيتده بيشين تاناشگه آدم لربيلن مناسبتلرنى اورنه تيشگه ياردم بيره دى ايرتک باله نينگ عدالت، سيوگى، دوستليگ، يخشيليك و يمان ليك حقيده تصورونى شكل لنتيره دى اوشبو مقاله ده ايرتک لړ آرقه لى باله روانشناختى سيگه قندى تاثير اوتگه زيش حقيده باره دى.

حاضرده تعليم و تربيه تيزميده اصل ملى قدريتلرگه تيه نيش تاباره قرار تايب بارماقده و كونگل تربيه سيگه يعنى انسان معنويتينى شكلنيشگه بيرلمچى وظيفه صفتيده يانده شيش اوستوار بوليب بارماقده. بنابرابن ياش اولادنى ياشليگيدن معنويتلى قليب تربيه

لشگه اعتبار بيريب باريلسه او اوزى نينگ كته ثمره سيني بيره دى. باله لرى ميزده كتاب گه مهر اشتياق اويغاتيش اوچون اول اوزميز اونگه توغرى مناسبت ده بوليشمميز لازم. ادبيات گه مهر قوويش نينگ اوزيده بير حكمت بار. باله لړ آهنگرىالى عالم حساب لنيب جوده تيز اوسيش رواجلنيش و اوزگريشلر ايچيده يشيديلر. بو فرزند تربيه سيده عينا شو پله قنچه ليك اهميتلى ايكه نى نينگ بينه بير اثباتى دير.

بوگونگى كون روانشناس لرى باله لرنى تربيه ليشى نينگ اصول لربدن بيرى صفتيده ايرتک تراپيه نى جده كوب تاكيد لب اوتيشماقده. ايرتک تراپيه بو باله نى ايرتک لړ آرقه لى تربيه لش و دوالش ميتودى دير. ايرتک عقل گه هم، يورك كه هم فعال تاثير كورسه ته دى: عقل نى تولديره دى، يورك نى حسياتچن قيله دى. برچه ميز باله لريميز نينگ جسور و

انتلوچن، ديانتلى، اعتقادلى، عقلى بوليب وايه گه بيتيشى نى استى ميز. بونينگ اوچون ايسه اونينگ تربيه سيگه ايجابى تاثير قيله ديگن، عقلى صلاحيتى اوستيره ديگن ايرتک لردن فايده لنسگ بوله دى. ايرتک تراپيه اطراف، محيط بيلن اوز ارا مناسبتى نى مكمالش ترش همده ايماتسيانل بوزبليش لرينى توغرى لشدده فايده نيله ديگن اصول دير.

ايرتک لړ باله گه اميد بيره دى. باله قنچه ليك ينگى ييل كيچه سى سوغه آليب كيله ديگن قارباه گه ايشانسه اوشونچه ليك حياتگه آپتيميس كوزبيلن قره ي دى. (۱)

اصلى مطلبى

ايرتک لړ آرقه لى بيز باله نى تربيه له ي ميز، اونينگ ايچكى دنياسى نى باى ايتنه ميز، قلبى نى دوا له ي ميز، حيات حقيده بيليم بيره ميز، خيالى نى اوستيره ميز. حقيقى ايرتک نينگ اساسى بيلگى سى بو اونينگ يخشى ليك بيلن

توگه شى دير. بو باله گه روانشناسلى حمايه لنگليك تويغوسينى بيره دى. ايرتک لرده نيمه كه صادر بولمه سين يخشى ليك بيلن يكن تاپه دى، ايرتک قهرمان لړ نينگ باشيگه توشگن برچه سيناو لړ اولرنى ياننده كوچلى و عقلى قيله دى. باشقه تماندن باله يمان خطى حركتلرنى عمل گه آشيرگن قهرمان لړ نينگ، البته قيلميش لريگه يره شه جزا آلشرينى كوره دى.

برچه سيناولردن موفقيتلى اوتگن اوزى نينگ برچه ايجابى خصلت لرينى نمايان قيلگن قهرمان لړ نينگ ايسه البته مكافات لنيشيگه امين بوله دى. انه شونده حيات نينگ اساسى قانونى يققال كوره دى سين حياتگه قندى مناسبتده بولسنگ او هم سينگه شوندى جواب قيتره دى.

شوندى اوزگن ايدى: مينيمچه ايرتک نينگ مقصدى باله ده بيراو نينگ غم تشويشى اوچون قيغوريش، اوزگه نينگ شادليگى اوچون ... ص ۲

خبرنونی سوگین

شغنانی

(۱)

سرمحقق خیرمحمد حیدری

پشه یی معاصر ادبیاتہ کوچہ ناول له کنیس لوشه

پشه یی

(۱)

څېړنوال عبدالملک لاموال

افغونستون مختلف قومېن اند، نوایی خبرنون قوم اند وېف سوگین ییواس افغونستون قمت دارات ارزین دار فرهنگ. لوفداو اردگاپ ادې سوگین اند هرقسم موضوعېن؛ مثل: ادبی، تردوشناو(تربیوی) تاریخی، یاددېد (تعلیمی) ات دگه بېن خبرنونی سوگین، نقلېن، قصه یېن، اسطوره یېن، حکایتېن ات لطیفه جمع چیدات وېف تحقیق چیداواردلپ وخت درکا. افغونستون کشوری یدې زیاد مختلف قومېن مختلف زقېن ات فرهنگېن قتیبر برادروار زنده گی کنېن. دېف قومېن اند فولکور (شفاهی ادبیات) زیاد، ید فولکور افغونستون غلا فرهنگی دارایی. ییواس افغونستون قومېن خبرنونی قوم. دی قوم اند دگه قومېن مغوندلپت فولکوری قصه یېن، داستونېن، سوگین، نقلېن، اسطوره یېن، حکایین، لطیفه یېن، سرگذشتېن، منله یېن، چستونېن، خرافه یېن ات دگه فولکوری گاېن.

باید لوفج سوډ، ادې خبرنون فولکور (شفاهی ادبیات) یکجا چیدات دی تحلیل ات تحقیق چیداو ارد سالها به کار. وختا وزم غل طفل څه قد، ارماش جای، یعنی ارخونون ولسوالی سوگ لوفدات قصه چیداو رواج قد. خصوصاً وختا مردم اری. فصل (بهار، تابستون، تیرما) کارېن خلاص چود، زمستونجېن، نغربن ادې سوگین څه فهمت، سوگین لود. قد ادې، همین مردم وون څن داد ات همېن بنابجېف سوگ لود.

خبرنون ولسوالی اردېن یلاق چارکېن قد ادې لپث سوگ ات قصه یېن وزبنت. اس وېف جمله سرچېنما قریه اند خالک صاحب نظر، خالک امام علی ات ... خالک صاحب نظر ات خالک امام علی یېن زمستونجېن یت ترماش چید، بعداس بناب گرده خیدېن سوگ لوفد سرچود.

مُند سوگ نغبنب ات دوند علاقه قد ادې، اگه

ییواس دېف سوگ لوفجېن ترماش چیدیت، ویشام سوگ لوفدات قصه چید جهت یی هفته، دوهفته تروېف چید تیداونه لاکچود. هر سوگ لوفج هر بناب یی سوگ یا دوسوگ لود. اگه سوگ کت قد، دوسوگین لود، اگه سوگ غاقد، یی سوگین لود. سوگ لوفج دی سوگ لوفد سرچود، باید اچایث گاې ماذید، فکت باید قرارېن. سوگ لوفداو وختند، بعضی اس نغور بچېن ته لوفېن: نېک فیی، نېک فیی، خیرفری یی، خیرفری یی. دی ته دوند جهت لوفېن ادې سوگ لوفج تشویق سوډ ات نغور چېن مس خوډم مایېست.

باید لوفج سوډ، ادې سوگ لوفج اند وی سوگ یاوی قصه یی جاندی یادد، ادې وی سوگ قهرمونېن اس یی جای تیېن، یوته لوفد: خوتبنات مؤزایېن چود، فارچېن تیار چود، خو ویزولومېن بار چود، خو تایدېن. تایدېن تایدېن، اس تبننه گې یېن تبنناست، اس مرکب روپیدا، فریېتېن یی بیایون اند...

سوگین ادې وزم اس سوگ لوفجېن څه نغبنب، ات موبیادېن څه رېدج ماڈېن: ودچک، بزک چینیی، کل بچه، پاتبنات وی اری. رزین، سبز پری ات زرد پری، وورج ات فز، بپوه ات وم پخ، شیرېن ات فرهاد، لیلی ات مجنون، چوپون ات وی رزبنېن، کمپیرات ظالم حاکم ات دگه سوگین ات قصه یېن.

سوگ لوفد ات قصه لوفد اس زمون اند سرسذج، ادې خدای (ج) انسونی پېدا څه چورج. قسمی ادې پاک خدای الرحمن سوره اند لوفد. ترجمه: خداوند رحمن، قرآن را تعلیم فرمود، انسان را آفرید و به او بیان را آموخت (سوره الرحمن، ایه های ۴-۱)

هیرودوت یونونی تاریخ نشیج نشفت، ادې سوگ لوفد ساسونی یېن وختند قوت پېدا چود ات مختلف مذهبی سوگین ات داستونېن رواج فرود. الن دندیس معتقد ادې، سوگین زمون ... ۳

می د پورا گي پشه یی معاصر ادب کوچه گي جانپگه ناول تعريف او نام دارا بحث او اوچني کمان لازم یوشی گي یه بابتہ امه اته علمي او تحقيقي آثار گي افغانستان علومو اکاډمي انساني علومنا معیت جب او ادبیتنا علمي مرکز گرای ناول او پښتو ادب کوچه تېس پورا پښتتابهیر عنوان لینه اثر لھمیه فصل او بابہ کوچه سید نظم سیدی گرای څېرنیار علمي رتباتي څېړندوي علمي رتبا کامیابي انتې څېړنوال سید محی الدین هاشمی رهنمای لینه لېکوی شي او افغانستان علومو اډکاډمی. گرای ۱۳۸۹ ساله کابلي عدالت مطبا (۵۰۰) کتاب چاپ او ونټن بوي شن!

مه علمي اثرس فهرست مطابق هاشمي صاحبس بو علمي او اکاډمیک نظري تارا او لمبی یگان خدیي بخچگن څېړونپوه عبدالرحیم ځادرنس اسرس مبرمیتي او سیدی صاحبس جایه علمي تحقیقس یاده کښیا او شابسي اظهار کېوی شي کی یگان محقیقس تانوک پرووالي یاده کیني دپت ناول بابتہ اول تحقیقس میتود مه اثرس لیکني کوچه دودیز علمي ادبي میتود اوداي لھام گوربوی شي، بو موضوعات تشریحي، توضحي او انتقادي شکل پله لکن بوي شن.

محقیقس بکار لھمه یوشې گي اوغاني (پښتو) ناول بابتہ گي کیس ناول نگاري کوی شي، قدرېدی یاده کښیا کېوی شي امه میس لېگا تحقیقی اودای وټیاگمان او جانپن مه شره موله وبگمان گي ناول کویک انتې ماگن؟

ویلیام هرلیت س ناول بابتہ انخول نظر تارا کېویا شي او مېوی شي ناول اسه خپسا شي گي بشریتس حالستا بوونته استه کوچ کېگي، مه خسا باید انخول لکن گورن گي جامعاس اړکوتي ونټه بو بکار پیري عکاسي یامنعکس لرن.

وبستر ډکشنري کوچه یگان ناول انخول تعريف بواشي ناول انخول لري او سخت نشر شي گي، تی کوچه انسنس تجروبا، تخیل او تصورس، حضورې جانې پله دری گي مه تخیل جامعاس واقعته رسوتی کی گي عادي وخته کوچه مخول نشر اریک انتې می یاو حاضر نه این کولین ډکشنري کوچه یگان ناول انخول بیان بوا شي ناول اڅه منشور خسا شي گي سرو کري واقعا، احساسات او خیالي انساننه پله شي، او فکر او اسطابدي کتا بیایگی بیلا بیل انساننا زندگی او شخصیتستا ترسیم کدی.

خو امه اته علمي او تحقيقي یاده کینی به یاداي نه کنېگمان گي ته دنای څېړنوال سید محی الدین هاشمي او ابتي اډامیسن ناول بابتہ ناتوک نظریه ته دني ناچاپ اثر (پښتو ادب کوچه هنري نشرپلانیانوننگي ادبي ژانرپلانیا پیداییک او دریک) اثر کوچه بېلابېل له که کالینا نظریاتي ایکټو کتا اثر کوچه جای په جای کېویاشن گي کمکوي بنایه ټونک اشارا کاکمان.

ناول اسه نثري خپسا شي گي نونگا انداز، عجیب او هیران کېکالا فضا او تجسس زندگی پله تنگو مسایلنا ترجما نیا کیت.

ناول اسه نثري خپسا یا داستان انتې ماگن گي موتي خپسادی گن او رومان دی لم تبت ناول اسه نثري خپسا شي گي موضوعا انساني زندگی تیت او لیکوال کوچی زندگیس بیلا بیل اړ خبلی پورا او خاص ترتیب پله پورا کدي عمومي رقمېدی ناول اسه نثري خپسا شي گي، کردارپلا، کدیک مېک، حرکتیلايه انخول گي زندگی پله برابر تیت، خو کوچی شرط شي گي نوننگی او عجب شي کوچی پورکېن گوریت، ناول اصل کوچه خپساس پورا پښنا جوسی شي. ... ۳

به نام خداوند لوح و قلم

د سرمقالې پر ځای

د ځينو پشه يي متلونو لنډه تحليلي څېړنه

متلونه هغه په ټول تللي څېرې دي، چې په ساده او روان انداز په معجز او حکیمانه توگه د ولسونو باورونه، ذهنیتونه، انگرڼې، تجربې او کتنې د زمانې په اوږدو کې را څرگندوي.

د پشه يي ژبې د دغو ځينو متلونو له لوستلو څخه څرگندېږي چې پشه يي متلونه د پشه يانو د فولکلوري او شفاهي ادبياتو يوه غوره او بډايه پانگه ده چې د عام ولس افکار، کلتور او دودونه په منل شوي چوکاټ کې لېږدوي. په نړۍ کې د ډېرو ژبو متلونه سره ورته والی لري، خو د يوې ژبې حتمي دعوه پرې نه شي ثابتېدای، نو ځکه يې پوهان نړېوال يا انساني ميراث گڼي.

په تاريخي لحاظ پښتانه او پشه يان د جغرافياوي چاپيريال له مخې د يو بل سره په گاونډ کې اوسېږي، ځکه د ژوند له نورو ټولنيزو او فرهنگي ارزښتونو تر څنګ د شفاهي ادبياتو د ژانرونو (افسانو، کسبو، متلونو او ...) کې يې هم سره ورته بېلگې تر سترگو کېدای شي؛ لکه د متلونو په دې لاندې بېلگو کې:

- پشه يي بېلگه: ای پنجايدی بارنه با. پښتو بېلگه: په يوکل نه پسرلی کېږي.

- اووگی ورناشی کوچې خو تانگی شې. پښتو بېلگه: ډوډۍ چې د بل چاده گېډه خو دې خپله ده.

- ایگه استیدی جای نه بیاکن. پښتو بېلگه: په يو لاس چکچکې نه کېږي.

- ای انکوړکیدی سوربارانه با. پښتو بېلگه: په يوه گوته لمر نه پټېږي.

- ای گټ کی استیدی لیسغای دندې که حاجت نشې. پښتو بېلگه: غوټه چې په لاس خلاصېږي، غاښونو ته حاجت نشته او همداسې نور....

په همدې ډول ډېر نور همدريغه مثالونه په دواړو ژبو کې موندلای شو.

د پشه يي متلونو عمده موضوعات لکه د نورو ژبو د متلونو په څېر په پراخه پېمانه ټولنيز دودونه، اصلاحي او اخلاقي اړخونه جوړوي چې بېلگې يې دا دي:

پشه يي بېلگه: ایگم کوړی بیگم روړی. ژباړه: ومې خوږله ستامړۍ شومه ستا غلام.

پشه يي بېلگه: ایلوات گی تونه ادې. ژباړه: دومره وخوره چې تا ونه خوري.

پشه يي بېلگه: اوی ورن پول ورن اړکوټیا ډومبتا. ژباړه: لور د بل چا زوی د بل چا سرگرداني د ډمانو.

پشه يي بېلگه: آیه تایتنا اړه اولاد شره اولدس اړه واړه شره. ژباړه: د مور او پلار نظر په اولاد او د اولاد نظر په تېره.

ایرتک لړ نینگ باله لړ روانیگه

تأثیری و ایرتک تراپیه سی...

خوړسند بولیش بیگانه انسان نینگ تقدیری نی خودی اوزی نیکی کیبی باشدن اوتکه زیش کیبی انسانیه لیک نی قندی بولمه سین تربیه لشدن عبارت دیر.

اعتبار بیرآه بو بیرده ایکی انسان نینگ اوز ارا بیر-بیرینی توشینیشی، بیر-بیریکه غمخورلیک قیلیشی حقیده گپ بارماقده.

ایرتک لرگه اوز ایجادیده جهان روانشناس لری کیبی روانشناسلر مراجعت قیلگن لر.

ایرتک لردن باله لر عدالت و عدالت سیزلیک حقیده اوزلری نینگ ایلیک تصوریگه ایگه بولدیلر.

ایرتک باله نینگ مرکب حیاتی معما لرینی حل قیلیش اصول لرینی فکریگه سقلب قالیشگه قیغور بشگه مجبور قیله دی.

بونده حیاتگه قرمه-قرشی کوچلری نینگ توقش کبلیشی و اولرنی حل قیلیش باره سیده گی تجربه آرتیب باره دی همده ایجاددی تصور رواجلنه دی.

عین شو خاطره بیلن او یغون لشگن تصور باله گه حیاته ده شو کیبی معمارگه دوچ کیلگن ده قیسه وقت ایچیده توغری و ثمره لی ایچیمنی تاپیشگه امکان بیره دی.

ایرتک ایسه قهرمان لرنینگ خطی حرکت لرینی مثلی کوربنمه گن حالتده عکس ایتروچی، اما باله نینگ خاطره سی و فکریگه اینگ اساسی بعضا ایسه ایلاج سیز دیک توبولگن، قیین حالتلری نینگ هم بری بیر ییچیمی بار، دیگن توشونچه نی سیندروچی حیات نینگ اوزی دیر.

حیات ده باشی بیرک کوچه لر بولمیدی.

۱- بو ایرتک نیمه حقیده؟

۲- ایرتک قهرمان لری قندی صفتلرگه ایگه اوخشی دیلر؟

۳- نیگه ایرتک قهرمان لری بوندی خطی حرکت لرینی عمل گه آشیره دی لر؟ بو نمه اوچون کیره ک؟

۴- باش پرسوناج قیین وضعیتلردن قندی چقیب کیده دی؟ بونی او نینگ اوزی اوده لی دیمی یا که اونگه بو ایشده کیم دیر یاردم بیره دیمی؟

۵- قهرمان لرن نینگ خطی حرکت لری اطرافیده گی لرگه نیمه بیره دی قوانچ می، قیغومی؟ قهرمان لر اورتته سیده گی اوز ارا مناسبت لرن قندی؟

۶- ایرتک او نینگ ایریم قسم لری قندی تو یغو لرنی او یغاته دی؟ باله لر اوچون ایرتک لر اولر نینگ خیالی نی، منطقی و آب رز لی تفکرینی رواجلنتریب، نطق نی اوستیره دی.

ایرتک لر خواطرلیک نی یقاتیب، اوزیگه ایشانچ نی آرتیره دی قیزغانچیق ایگایست باله لرگه، بلیقچی و بلیق، حقیده گی ایرتک نی قورقاق باله لرگه قورقاق قویان لرن حقیده گی ایرتکنی ایشانچولریگه، بورتینان نینگ سرگوزشتری قیسرباله لرگه، "نوخط اوستیده گی ملیکه" و "ایتیک کیگن مشک" ایرتک لرینی تینیب-تینجسم باله لرگه، ایتیب بیریشینی تکلیف قیله دی.

خودی شوندی مضمونده گی ایرتک اوزی میز نینگ اوزبیک خلق ایرتکلری آره سیده هم اوچریدی.

"زومرت و قیمت" ایرتگی باله لرده گی ایرینچاق لیک و دنگسلیککه اور توقماق ارتگی یالغانچی لیک که "سوسمبلی" ارتگی نا اهیللککه قرشی کوره شه دی. بوندی مثال لرنی یینه کوپلب کیلتیریش ممکن. برچه

رواجلنتریشدیر. بونینگ اوچون ایرتک تراپیه ساده لیگی و باله لرن نینگ ایرتک که بولگن قیزی قیشی طفیلی اولر اوچون توشونلری بولگن ایرتک اصولوبی و باله لرن بیلن ایشلش یولریدن فایده لنیله دی. هر بیر باله ایرتک نی اوزیچه توشینه دی و قبول قیله دی. شونینگ اوچون بیر ایرتک اونده کته تاثیرات قالدیره دی، باشقه سی ایسه اونینگ حس و تو یغو لرینی قوزغتمی، یانیدن اوتیب کیده دی.

لیکن بو "حیاتی وضعیتلر دفترچه سی یینه بیر کتکچه کوپی مه دی" دیگه نی ایمس، او شونچه که باله بو کیبی معما گه، مثلا کیاو و قینانه، کیلین و قینانه اورتته سیده گی تن لو معما سی، بیرار بیر مهم و عزیز نرسه سینی یوقاتیش یا که اوغیرلتیش و هکذا لرگه دوچ کیلمه گونچه تاثیر کوچی گه ایگه بولمیدی. ایرتک نه فقط انسان نینگ فکری گه، بلکه آنکاستیکه هم تاثیر قیله دی، "اجدادلر خاطره سی" گه یا که جینیتیک

خاتره گه تینه آلر ایکن، سیوجیت نینگ مرکب لیگدن قورقیش کیرک ایمس. خطی حرکت ده گی ایما تیسسانل سلبی اوزگریش لرنی توغریلشگه قره تیلگن ایرتک لرده سیوجیت نی چفور انگلش ایمس، بلکه انسان لرن نینگ اوزارا مناسبت لرینی، اولر نینگ کورستگن قهرمانلیک لرینی، او یا که بو تنلو

نینگ نتیجه سینی، اوزی نینگ معلوم بیر وضعیت گه شخصی مناسبتیتی، اوزی نینگ شخصی حیاتی بیلن اوز ارا علاقه لری واقعه و قهرمانلیک لری یاردمیده ایشیته یاتگن، اوقیاتگن انسان نینگ قلبیده دیر. بونی

حساب گه آیش ضرور، زیرا کوپ حالت لرده آته-آته لر اولر لری نینگ شخصی قورقاو لرینی باله نینگ قورقاوی دیب تاکید لیدی لرن. حیاتی قورقاو کیبی اولیم آلدیده گی قورقاو هم

اوقیاتگن انسان نینگ قلبیده دیر. بونی حساب گه آیش ضرور، زیرا کوپ حالت لرده آته-آته لر اولر لری نینگ شخصی قورقاو لرینی باله نینگ قورقاوی دیب تاکید لیدی لرن. حیاتی قورقاو کیبی اولیم آلدیده گی قورقاو هم

اوقیاتگن انسان نینگ قلبیده دیر. بونی حساب گه آیش ضرور، زیرا کوپ حالت لرده آته-آته لر اولر لری نینگ شخصی قورقاو لرینی باله نینگ قورقاوی دیب تاکید لیدی لرن. حیاتی قورقاو کیبی اولیم آلدیده گی قورقاو هم

په یادو پورته متلونو کې د انسان د روزي قدر او ارزښت بیان شوی، چې انسان د احسان تابع دی او په خوراک کې باید تعادل په پام کې ونیسي او له اصراف څخه ډډه وکړي، ځکه چې ډېر او له اندازې څخه زیات خوراک د انسان روغتیا ته ډېر تاوان رسوي. همدارنگه د دې متلونو په دویمه بېلگه کې د انسانانو ټولنیزو اړیکو ته اشاره شوې چې په نښادۍ او غم کې یو له بل سره نږدې اړیکې پالي او د همدې متلونو په څلورمه بېلگه کې د مور او پلار ښه نیت د اولاد په وړاندې نښې چې د ځینو بې باکه او ناښوولو اولادونو بې پروايي د پلار او مور په وړاندې تر نیوکې لاندې نیول شوې چې په حقیقت کې تربیتي اړخ لري. په ډېرو پشه یي متلونو کې د هغوی د سیمې او جغرافیایي محیط رنگ او څېره، دود او دستور او د ټولنیزو مناسباتو بېلابېل اړخونه له ورايه څرگندېږي؛ لکه په دې لاندې متلونو کې:

پشه یي بېلگه: استې شگن اوتانه کیا شروتا نه با. ژباړه: که لاس په خوشایانو نه کړي د شېدو کېږي نه.

پشه یي بېلگه: آيا گی تانک پیلایه موټېک مونوانشې. ژباړه: هگی چې په خپله کاسه کې ماته شوه ماته نه ده.

پشه یي بېلگه: انه کالا اویا تاي او دای اوکت نه کغه. ژباړه: وهونکی زوی له پلار نه پوښتنه نه کوي.

پشه یي بېلگه: ایراگی چاق بیک خاوند ستا رنگي. ژباړه: گډ چې چاق شي خپل خاوند وهي.

پشه یي بېلگه: اوی لړاشدال برا. ژباړه: اوږه څېره تېي یخه.

پشه یي بېلگه: ای بېړا وري شېړا وري کېې مه بېړا. ژباړه: یو بېړا بل یې شېړا (ږوند) نوره څېره مه څېره.

د پورتنیو یادو متلونو په لومړۍ بېلگه کې چې انسان خوراک او زحمت ته هڅول شوی او پشه یانو د مالدارۍ ژوند هم انځوروي او وایي هغه وخت انسان شېدې لاس ته راوړي چې لاس په خوشایو ککر کړي.

او په دویمه بېلگه کې هم د پشه یانو کلیوالي ژوند او د چرگانو روزنه او د هغوی پاملرنه دې ته نښې چې بې ځایه لکښت ونه کړي. په همدې ډول په درېیمه بېلگه کې داسې راغلي چې مور او پلار باید د خپل اولاد په روزنه کې ډېر پام وساتي، ځکه چې بې لارې او بد سلوکه اولاد په خپلو کړو خپل پلار ته بد نوم گټي او د هغوی د رضا په کېسه کې نه وي. په څلورمه بېلگه کې بیا هم د پند او عبرت خبرې دي او د پشه یانو د مالداره ژوند انعکاس چې ویل شوي د هر شي په روزنه کې باید ډېر پام وشي او حتا که حیوان هم ښه ونه روزل شي، خاوند ته یې ځیر نه رسېږي او په وروستي بېلگه کې چې په منظوم ډول ده او د طنز په ژبه ویل شوې چې نا اهل انسانان نه شي کولای د انسان سره ښه ملگرتیا ولري او ځیر یې چا ته ورسېږي. د حقیقت او رښتیا خبرې معلومول کامل عقل او رڼې سترگې غواړي. په همدې ډول د پشه یي متلونو نورې بېلگې هم شته چې د ویونکو خبرو ته رنگیني او پوځوالی وربخښي او اورېدونکي ترې خوند اخلي او د قناعت اسباب یې هم برابرېږي.

(څېړنپوهه عاطفه نورستانی)

کوپیڼچه انسان شونچه که، اولردن قچیب کیتیشگه تیار بولمی دی. (۲)

ایرتک تراپیه باله گه نیمه بیره دی؟

۱- ایرتک تراپیه یاردمیده خیال، ایجادي تصور رواجلنه دی، کونگل خاطر جمع لیگیگه ایریشیله دی.

۲- باله بیگانه لږ خطی حرکت لرینی تحلیل قیلیشینی و بو بیلیم لرینی اوز خطی حرکت لریده قوللش نی اورگنه دی.

۳- گروه ده گی ملاقات آرقه لی اشتراک چیلر اورته سیده کمونیکه تیف علاقه اورنه تیله دی.

۴- ایرتک تراپیه کته لږگه هم اوز فابیه قورقولرینی ینگیشیکه یاردم بیره دی، اولرده گی اگریسیویلیک و خواطریکنی کمیتیره دی. ایرتک لږ آرقه لی بیز باله قلبیده گی معما لرنی آچی شیمیز و بیچیشیمیز ممکن.

بوندی ایرتک لږ تراپیتیک ایرتک لږ دیب نام لنه دی. کوپیڼچه ایرتک لږ کیچقرون اویقوگه یانیشدن آلدین ایتیله دی، سبه بی باله بو پپته تینچ بولیب، بو عینا فکر گه تاثیر اوتگه زیش اوچون قله ی پیت دیر. شو نینگ اوچون کیچقرون یخشی لیک بیلن توگه دیدگ پزوتیف مضمون لی ایرتک لږ اییب بیریش کیره ک. شونینگ دیک عایله دوره سیده کته لږ نینگ محاکمه سی بیلن تینگلنگن ایرتک لږ معمانی حل قیلیش گه کاریکسیه لشگه زمینه یره ته دی. ایرتک لږ باله نی اولغی تیره دی. بیرینچی نوبت ده ایرتک نی باله گه به جان دل اییب بیرماق لازم، شونه خلق ایجادي دن باله کوپراق نرسه آله دی. (۳)

ایرتک اییش جریانیده باله روحا خاطر جمع، محیط تینچ بولسه ثمره سی یخشی بوله دی.

باله گه ایرتک اییب بیره یانیب پیتده قوییده گی سوال لرنی بیر شینگیز ممکن:

ایرتک لږ تربیه وی اهمیتگه ایگه بولیب باله قلبیگه ایزگولیک اوروغینی ساچه دی.

آته آنه لږ مصلحت لری:

۱- آته آنه لږ فرزندیکه ایرتکنی اوقیب ایمس بلکه اییب بیریش لږ مقصدگه موافق دیر. چونکه بو آته آنه دلبندی نینگ ایرتک گه قندی مناسبت بیلدیر گن لیگینی کوزه تیش امکانینی بیره دی. قاله ویرسه آته-آنه فرزند ییلن بیرگه لیگ ده ایرتک عالمیگه سیر قیله دی بو ایسه باله نینگ اونگه یلغوز سیاحتی دن کوره افضل دیر.

۲- باله اوزگه لږ تماییدن تصویر لنگن آبرزلرنی یخشی راق قبول قیلیش قابلیتگی گه ایگه. شونینگ اوچون فرزندینگیز گه ایرتک اییب بیریش چاغیده اونده یازیل گن برجه منظره لرنی تصویرلب بیریش گه حرکت قیلینگ.

۳- باله نگیز گه ایرتک نی اوزی تنلش امکانینی بیرینگ. اگر او اون مرتبه "فیزیل قلیاچچه" حقیده اییشیتیش نی خاه لسه دیمک بو بیکار گه ایمس. بو ایرتک اونینگ فکری شکلنیش گه نیمه دیر بارماقده، اونده قندی دیر جریان صادر بولماقده.

۴- مهم بولگن بینه بیر قاییده باله گه ایرتک نینگ چقور معناسی نی توشینتربب بیرمس لیک کیرک. عکس حالده ایرتک حالتی اوز اهمیتی نی یوقاته دی و اوندن هیچ قندی نفع بولمیدی.

۵- خلق ایرتک لری گه ایلاجی باری چه توزتیش و اوزگرتیریشلر قیریتمس لیک کیرک،، اینیسه ربیل حیات بیلن باغلیق بولگن. بو اوزگرتیریشلر باله نینگ ایرتک لږ آله مینی قیلیش ده قیینچی لیک توغدی ره دی. ایرتک تربیه نینگ مقصدی و وظیفه دسی باله لږ نینگ اگریسیویلیک کیفیتینی یوقاتیش، اوز-اوزینی ایمانسیانل باشقه ریش و اوزگه لږ بیلن ایجابی مناسبتینی

نه فقط باله لږگه، عکسینچه، باله لږدن کوره، کوپراق آته-آنه لږگه خاص بوله دی. شو بیلن بیرگه بو حیات ده اوز اورنینی تاپمس لیک قورقوی، تورموش اورتاغینی یوقاتیش آلدیده گی قورقو، عایله نینگ بوزبلیشی دن قورقیش، ایشده آبرو اعتبار گه ایگه بولمس لیک دن قورقیش دیر. بو سیز بیلن بیز نینگ قورقویمیز، اولرنی باله لږیمیزنیکه دیب حسابلش کیرک ایمس.

خلاصه اورنیده شونی ایتش ممکن که باله خطی حرکتیده گی ایمانیسیانل بوزبیلش لرنی، البته اوبینلر، اوبینچاقلر، باله نینگ تصویری فعالیتی، موسیقه، تیاتر و عموما ایتگنده صنعت یاردمیده هم توغریله سه بوله دی. (۴)

لیکن، باله لږ اوچون اینگ توشونلری و سویملی اصول بو ایرتک دیر. توغری تنلنگن ایرتک یاردمیده باله ده گی کوپلب معما لږ، قورقو، اینجیق لیک کبی لرنی یوقاتیش، باله ده قاطعیت و ایراده نی شکلنتره دی. ایرتک لرنی فقط گینه روانشناس تراپیه دگینه قوله مهی، بلکه عایله دوره سیده منتظم قوللش باله لیک دوری ده گی اینگ یلق حس لرنی باله خاطره سیده مهرلشگه امکان بیره دی.

ایرتک لږ باله نینگ معما لری دن کیلیب چیقن حالده توزبلیشی، ایرتک تراپیه سینی اوتگه زیش مابینیده باله نینگ هر بیر خطی حرکتی گه اهمیت بیریب باری لیشی لازم. باله نینگ ایندی ویدول خصوصیت لریدن کیلیب چیقن حالده ایرتک نی قبول قیلیش درجه سینی منتظم کوزه تیب بیریش لازم.

مآخذ:

۱- احمد اوه، زیب نسا ایرتک تراپیه، تاشکینت- ۲۰۱۹.
۲- نیشان اوه، G.F.L. z.t. باله لږ روانشناختی ایرتکلر. ۳- قاسم اوه K. آته تیلی اوقیتیش میتودیکه سی. ۴- احمد اوه S. ادبیات صیفی درسی.

ملا دولت گلدي فدایي نینگ ...

سونگي بیلن ۱۳۵۱-نجی هجری بیلیندا یوقسولیک و الی غیسیق یاغایدا فاریاب ولایتی نینگ قرقمقول ولسوالیغی نینگ آلتی بۆلك اوبه سیندا عالمدان گچیب دیر.

ملا دولت گلدي فدایي نینگ دۆره دیجیلیگی

تورکمن شعر و داستانیچیلیق صنعتی نینگ معاصر تآریخینیه غوشت غوشان شاعر و داستانیچی لرینگ بیرسی ده ملا دولت گلدي فدایي دیر. اول داستانیچی شاعر بولوپ، اونونگ شعرلری معنی و مفهوم تایدان غریبلیق، آیرالیق، دنگسزلیک، پراختلیق، مردلیک، انسانلیق و سؤیگی یالی مسئلهلری اؤز ایچینه اوراپ آلیور. ملا دولت گلدي فدایي نینگ علمی و ادبی میراثینی اؤچ توپارا بولمک ممکن.

۱- منظوم اثری (دولت گلدي فدایي نینگ سایلانان اثری)

۲- منشور اثری (شجره تورکمنیه)

۳- منظوم و منشور اثری (اثرلر تۇپلامی)

۱- منظوم اثری: (دولت گلدي فدایي نینگ سایلانان اثری)

ملا دولت گلدي فدایي نینگ اؤز قلمی بیلن یازیلان بول اثر، ۱۳۶۱-نجی هجری شمسی بیلیندا نور محمد قرقینینگ کوششی بیلن افغانستانینگ علملر اکادمیسی طرفیندن چاپ ادیلدی. ۱۸۲ صفحه دان اورتا گلن ملا دولت گلدي فدایي، نینگ بؤل اثری، گیریش، شاعرینگ دیرجیلیک یاغدايی و ۳۵۰ باش لیک (مخمس) شعرلرینی اؤز ایچینه اوراپ آلیپ، دؤرلی اجتماعی طبقه لره بغیشلانیپ نظم (شعر) گورنیشیندا یازیلان مهم اثر دیر. بؤ کتاب ده فدایي؛ عشق، دوستلیق، فلکدن شکایت اتمک، اؤز باشیندن گچیرن غیبن یاغدايی لارینی، غریبلیغی، بایلاردان گورن ظلم و ستم لرینی، عدالت سیزلیغی، وطنیندن آیرادوشمک لیگینگ غیبنچیلیق لارینی، آدم لاره پند و نصیحت بولۇشی اؤچین یازیب

بیرینجی بؤلومی ۲۳۲ صفحه دان عبارت بولوپ، یادلامه، ملا دولت گلدي فدایي نی غیسغه شکلینده تانیشدیپ، شعر اوستی بیلن دوستلیق، انسانلیق، دنگلیک، علم-عرفان، عشق-سوگی، نامردلیک، یالی مسئله لردن بحث اتیور.

اثرینینگ ایکینجی بؤلومی ۷۷ صفحه نی اؤزونه اوراپ آلان؛ عاشق نور داستانی دیپ آت لانیور. اؤنده افغانستان معاصر تورکمن لر خلق ادبیاتی تآریخینده کتته شهرت غازانان عاشق نور و ایم جان داستانی ذکر ادیلیور. عاشق نور، خلق داستانی بولسه، بیر عاشق حکایه سیندان داشاری غریب و فقیرلارینگ باشینه گلجک حقسیزلیغی آچیقلاپ بریور.

نتیجه

شونینگ یالی یوقفاداکي، غیسغه چه یادلاپ گچن موضوع میزدن شوپله نتیجه اله گلیور که، افغانستان معاصر تورکمن ادبیاتی نینگ اساسچیسسی و گورنؤکلی وکیل لرینگ بیرسی ده ملا دولت گلدي فدایي دیر.

دولت گلدي فدایي یاشلیقدان اوبه ملالاری دیر، آخوندلارینگ ال آستیندا مسجد-مدرسه ده اوقاپ شریعتینگ اساسلارینی ممکن بولدیغیچه اوره نیپ ملا آدینه اییه بولیور. اؤنباش یاشیندان سونگ اوقوؤ ی غویوپ تجارت ایشینه مشغولانیپ دیر.

فدایي نینگ شعرلریندا یوردیلن فکرلر، دؤشونجه لر، غوغالیون مسئله لر اؤبنگ اؤز دؤری نینگ کامل علمی آدمی بولان دیغنی انگلاتیور.

نتیجه- ده عموم شکلیندا آلتینگ دا، شونی یادلاپ گچن معلومات لاریمیز فدایي نینگ ۲۰-نجی عصرده یاشاپ، اوقاب همده دؤره دیپ گچن دیگینی، اونونگ ادبی میراثی نینگ بولسه شول دور تورکمن معاصر ادبیاتی بیلن یاقیندان باغلی لیکدا کماله گلندیگینی، اؤسن دیگینی، کامل لشدنیگینه دولی شاهدلیق بریور.

اؤلانیلان چشمه لر (منابع و مأخذ)

۱- ایشچی، عبدالمجید. (۱۳۷۸)، ترکمن های

داستونبن، شهنامه، جامع الحکایات، یونونی، هندي، عربی ات دگه یبن. داؤ داستونبن مثل کلبله ات دمنه، حکیم لقمان حکایتبن، هزارو یک شب، چهل طوطی، مهابهارتا ات دگه یبن (۱)

یؤدند شچ بیواس خرنونی سوگ مردم بین ارد رواج خه، بسایجین ات علاقه مندین ارد نقل کنم. دم سوگ نوم «سغیره ات وی سفگال نان».

فدج نه فدج یی سغیره غذات وی نأبن یی بنأرند زنده گی چورج. ید غذا وؤفد ساله فدج ات دی داد موزج. بعداس دی، دی غذا چید ریدج پی دی سفگال نان. ید رنک لپ غریب فخ، ید غذا غلا سؤد، یک رؤزات یدوی نان لؤفد: ای پخ! وزدگه کار چیدات گدایي چید نه فآرذیم ات تویی کارکن. ید غذا پپنخت: آنان وزچیز کارکنم؟ ید سفگال لؤفد: آپخ توتأت اندبن الاق چیزبن، تودبف یاس پردأد، دبف پؤل تی یی چیزخید اوارد فأر. ید غذا پپنخت: نان جون! موداد اند یپندن چیزیدج.

دم رنک اند دم چارگلیم وافیج فدج. یدرنک خوجارگلیم وافیج ونبؤج ات دگه سامونبن ذید ارخلته داکنست خوپیخ ارد، خوبوتیزد، فراپت تر بازار دبف پردید، چاست یی چارک غل قیود کد خریتبت، کد خریتبت. ید غذا سؤد هرخوند پؤل فدج دی داکنست ات دی کد اس دی چارک خریت کینست، قیرت ترخوچید. دی غذا نان پپنخت: آپخ خید اواردت چیز خریت چؤد؟ بولؤفد: آنان وزم فکت پؤل تی می کد زابنت. یدوی غذا نان لپ نارحت سخ خولؤفد: آپچ مآش خواردی پیزی خیدا وارنده فریام، دی توکدارد چیزذادأم. ید غذا لؤفد: آنان رؤزی ذاذیج خدای، خدای. مه ربون.

دم یگه میث اته دی غذا نان خوجار بشاند ملاخت فؤسج پبخین ات جرببن داکنست فا خوپیخ ارد خولؤفد: آپخ خوفکرتروخون می پیذ خید اواردی چیزفأر. ید دم رنک پخ دبف پبخن زبزدخوفا تیزد تر بازار. فراپت تر بازار، دبف خو داد پبخن پردید ات وی خپم ذیدی چارک تی، یویش پردید، دذسؤد، دم

ب) واقعاتي ناول : واقعاتي ناول اته ناول انتي ماگن، گی تی کوچه واقعات بوتن میسی- انتی موتی خپسایدی، بو واقعات دارا، او مه واقعايه کوچه نسبتاً لری زمانایه جای دی گی، خوار شی اندازیدی مزا دارا، او که اندازا دی بویک اگه بن به تیت مزا نه دارار

ناولس دومنگل وانپ امه ناول کوبک انتی ماگمان، فن گرای ناول خیال او تصور شن، موضوع گرای کاو رنگداریاگن، کرداری ناول کوتی، واقعاتي ناول کوتی او کوزات شن، خو مجموع کوچه دنیاس ارکوتی ونپه ادبا، مشاهیره گرای رنگارنگ موضوع شکله پله ناول نگاری کبوی- شی ناولس اول چوکات گی انگریزیدی فلاط، یا نقشا یگان کرکتران، یا ناول کوچه اخله کالی یا نام داره کالی گی ناول او خپسا شی ناول کوچه کرکترنه منجه مرکزی کردار والا به تگا مگر عشقی ناوله کوچه ورک اوزبیس نامه دویگه کوچی- تیاگن گی امه موضوع گرای

(گرای بکار بندا آس)

گی مه ناول کوچه گرا مرکزی کردار او ملتنا کرکتران:

۱- کوت پنچا، ۲- مالنور، ۳- الدس، ۴- شیر گل مه ناولس پورا کبک کوچه چره جه ننا رول ستا گی کرداری ناول جویبگا ایمه بی- بابوی پرکالینا پا مستو زنگیگم.

یاره کوت پنچا لایام! گرا بو اعلا بندا، کا بو بکار خوی او خاصیت خدای پاکس دپوی آس ارکی انتی لاس په نام اغت او مخ چولی جایه میس اغته دی د میک نشی اړه پاک، صداقت او راستی، خدمت خلق الله عدتی شی، او کودن کودن، خوش طیبی انتی اعلا اعلا، خپسا ازناپدی پوروی گپ شپ، پندا او حکمت دی خالی نشن، مثل توخ، پخال گی کودن کودن اری کالی تانا پتک جا اخلیبری مگر بیجای اغته بی ادبی اودای خوشحال نه بگا وntonو لنا دشتی او کنشتی پله بو احتیاط او مینابدی چال چلن او گذارا کگا شکان کرپک کوچه مهارت او بلدی دارا پاک پند او کوچا کابنا آلیاگن، لام گوشنگ دروازا پورا پنده لمپورک استی، حتاوتولنا دور پوروستا پاک شکو اروسستا

غالدیران دیر. ملا دولت گلدي فدايي نينگ بؤل ائري، تورکمن لرینگ ۲۰-نجی عصر- اجتماعيیو فرهنگي دورموش یاغاديینی و وضعیتینی اؤره نیشده قیمتلی منبع لاردن بیرى حساب لانیور.

۲- منثور اثری: (شجره تورکمنیه)

ملا دولت گلدي فدايي نينگ باي و ماندگار ميراث لاريندن بيريسی ده «شجره تورکمنیه» اثری دیر. ملا دولت گلدي فدايي نينگ اؤز قلمی بیلن ۱۷۹ صفحه ده یازیلان، شجره تورکمنیه اثری تورکمن خلقي نينگ نسبی، تاریخی، مدنیتي، گلیپ چیقیشی، اجتماعي و سياسي یاغاديندان معلومات بریون قیمتلی و تاریخی بیر اثر دیر.

بؤل اثر ۱۳۴۹-نجی هجری بیلی دلو آیی نينگ ۱۸-نجی گونینده ملا دولت گلدي فدايي طرفیندن یازیلیپ، اول زمانلار امکاناتینگ یوقلیغی اؤچین چاپ بؤلمان دیر. سؤنگی بیلن ملا محمد تورک "مخلص زاده" طرفیندن ۱۳۹۰-نجی هجری بیلیندا پاکستاندا چاپ بؤلؤپ دیر. ابوالغازی بهادرخانینگ «شجره تراکمه» اثرینه اساس لانیپ یازیلان بؤ اثر تورکمن لرینگ شجره سینی، حضرت نوح (ع) و اؤنبنگ اؤغلی یاقث دان باشلاپ، اؤغوزخان و اؤنبنگ اؤغلان لاری، تورکمن لرینگ قبیله و اؤرؤغ لاری و تورکمن سؤزی نينگ گلیپ چیقیشی، دؤغری سینده گینگشله یین معلومات بریور.

۳- منظوم و منثور اثری: (اثرلر توپلامی)

ملا دولت گلدي فدايي نينگانلر توپلامی ایکینجی آدی بیلن غامباسار اثری، ۱۳۵۰-نجی بیلی، سنبله آیی نينگ اؤنباشیندا یازیلان منظوم و منثور اثر دیر. بؤل اثر ۱۳۹۵-نجی هجری بیلیندا عبدالرحمن "صحبت"، عبدالرحیم "اوراز" و مصطفی کمال مخدومینگ کوششی بیلن، ترکیه جمهوریتی، تیکا اداره سی طرفیندن چاپ ادیلیپ ایله هؤدؤرلندی. بؤل اثرده آیرالیک، اوزاق لیک، علم-عرفان، سؤیگی، عشق، غریبلیق، دؤستلیق و شونگه مینگزش مسئله لرینگ اؤستؤنده نظم (شعر) اؤستی بیلن سؤز یؤرؤد بلیور.

«اثرلر توپلامی» اثری ایکی بؤلؤمدن عبارت بؤلؤپ،

افغانستان. مشهد، صحرا نشریه سی.

۲- توران، عبدالمجید. (۱۳۹۵)، مولانا دولت گلدي فدايي. بهار، ۱-نجی سان، اولکر مجله سی.

۳- توران، عبدالمجید. (۱۳۸۹)، نگاهي بتاریخ و فرهنگ ترکمنها. کابل: انجمن فرهنگي ترکمنهای افغانستان.

۴- صحبت، عبدالرحمن. (۱۳۹۵)، اثرلر توپلامی. کابل: تیکا اداره سی.

۵- قرقین، نورمحمد. (۱۳۶۱)، دولت گلدي فدايي و اونونگ سايلانان اثرلری. کابل: افغانستان علم لر اکادمی سی.

۶- مخلص زاده، ملا محمد تورک. (۱۳۹۰)، شجره تورکمنیه. پاکستان: مخلص زاده مکتبه سی.

۷- نور، نوریاغدی. (۱۴۰۲)، نظری به فعالیت های ادبی چند شاعر برجسته ترکمنهای افغانستان. اکادمی علوم: خراسان مجله سی.

۸- همدم، عبدالرحمن. (۲۰۲۲)، افغانستان تورکمن لرینه دگیشلی، عاشق نور اتلی خلق داستانی. ارزوروم: ماسترلیق تیزی.

۹- یاور، محمد بشیر. (۲۰۲۱)، بؤگؤنکی افغانستانده تورکمن دیلی نينگ یاغدايي. انقره: وارلیق مجله سی.

خرنـوونی سوگـهـنـین...

ات مکان معین نست، اما ید معلوم ادې سوگ لؤقدزمؤن بعداس آدم خلقت شروع سذج. داکتر سكات لؤقد: سوگ لؤقد سابقه ته انسون پیداست (خلفت) قیتیرسؤد. پین اس خط پیدایین سوگین ات قصه پینین سینه به سینا نگا سخ، اما بعد اس خط پیدایین الاغ نقشیحین ات علاقه مند پین سوگ ات داستونین درونقشت سخ، تادی رقم خومردم ات محیط سوگین، قصه، داستونین ات دگه فؤلکلوری (شفاهی ادبیات) چیزین نقشین ات بعد اس ویف مس آبنده نسل اس خوقوم گذشته باخبرسین.

درگذشته بین پاتنباپین الاغ نومدار سوگ ات قصه لؤقیچین ترخودربار طلاؤت تاوبف ارد سوگ ات

پش اس دی چارک زیزد بیست فاترخوچید. دی نان لؤقد: اېخ یکبارت غلط چؤدخیر، فاگه ات غلطی چؤد، ماش دی کدت دم پش خه کنام، ماش قیچ گبسنأ، ماش تن شلک ات تو موگآپ نه نغوری. دی سآر ارد اته ید رنک خوچارگلیم (چپن) ات یگه نمدویف چیدند فح، دیف داکبنت خوپخ ارد خو فا لؤقد: اېخ داؤبن آخری چیزین تودادند، دیف پردازأ، دیف پؤل تی بی کاربار سر کن، ید غذا سؤد دم گلیم ات نمد پرذید فاسؤد دی پؤل تی اس بی چارک تاجدار دقؤسک خریت کبنت خو، تیزد ترخوچید، دبدذتر چیددی نان دم وینت، لؤقد خوپخ ارد: اېخ کدت فؤد، یو توجید نگا کبنت، پش ات فؤد، یأپؤرگین انجیقد ات یدد فؤسک تردچیزکبنت، یاس دم تیزت یی جاندی زین دم، دذ ید غذا دم دقؤسک زیزد بیست تریی بنایزار، زیزقتیردم چی زیدات ید تاجدار دقؤسک به گفتار یاذد، خولؤقد: ای جوون تومومآزین، وزترد به کار یدم. ید غذا لؤقد: ای دقؤسک تو مرد چیرکنی؟ تاجدار دقؤسک لؤقد: ای جوون مندمو داد دقؤسکین پاتنبا، وند لپت لعل ات جواهر، بیووی جوا هرپن درؤن لپت قمتی، یأهرچی جه خه قد، هرچیزوم خه لؤقد، یا ورد تیزت پیداکبنت. وم قمتی جوهرنوم « بنب چراغ لعل». یا نگینه (بنب چراغ لعل) همپنبا موداد غبف درؤن، وم اس موداد تلاب، هرچیزاس وم خه لؤقی، یا تیزت ترد آماده کبنت.

... ادامه دارد

پشه یی معاصر ادبیاته کوچه ناول...

ناول عمومی رکمبدی دویه نامبدی یاده بوي شن **الف) کرداری ناول** : کوزات گی نامستادی معلوم باگی اساسی ناول کوچه کردار یا کرکتر شپ گی ار ناول هرورمو ای یا کاو واقعا دارا، یومی خاتری گی ناول واقعته اودای ابجگا، یه تونک به واقعا کردار یا کرکتر پوری ارتباط پیدا کگا، او مه واقعا جمکه کرکترس زندگستا کوچه پیش بوي شن. مپسی انتی ناولس له که کپکالا اپرا گی تانوک ناولستا کوچه کرکترنه یا بو اعلا او یا بو بکار تاراکی، میسی- انتی مخول ناول انتی کرداری ناول ماگن.

پرمبلگی، مم می انتی هیران کودن کودن ملتنا دویاگم دنیاس جنجلنا ایلو پازاب سبای گوشنگی نیاگم شامه گوشنگی ایاگم ایدواس تارگم گل دوست دروازا پورا دستملیدی شره تپنگوی شکان کربگا، مینه بل فکری نه سلام وی گم، شکان اوپرگن دروازاس پوره شکوی لمپوریکي استی بوسختیدی نیغ تستبک و علیکم السلام می گن داشی استای کونچیدی مسکیا خوی پاک می گن مانور لایام موتکی مم شابسی می گم دستي پینو لگم جی جم اله دیام لمپورگی نه، نه، تووتوا آیی کویک کم تانوک دروازا پورا شکان گری گم اروستم تنستم انتی امرکنن ماگن اله دن جاتو بکار ایمادار نه آیی کومپگه جانی انتی خوش کاگی ورنی به خوش نه کی، مم روح یا اروستم اغتی منه جم می خاطر گی روح پاک بندا الله پاکس پاک پیدا کپوی- پاکي شره الله خوشال با پاگی خلگنی نیا پولیا خلگنی نیا پولبک انتی الله تانوک با، نماز عبادت، حج، ذکات او وری بکار لمه انتی الله س رضایتی حاصل با مگر گربه گی یاره کم خدمت پله الله تانوک با، میسی انتی تانک دور پوپیم گی شه کپگم ورننا پوپستا شه گک انتی سودام با، نارام بیاگم الهه دن جاگی پندی لاکوگه دروازا پورای کتاپه گی خدی انصاف دی چین پلاستک، او وری بلا بترا کویک کم شامیک دپاری بیلیدی نه کنمی کربه مم نارام گی بکار پاک او دپار کنو پاک سکون بیاگم یو مینا اختیارم نشی ارادا خدای پاکه استه تسیی امریدی مه لهام کاکم تاگی تیس امریدی حرکت او گرگس فرشتا مخول لهام کپک انتی سبما نه کندید مم کار به کتا نه باگم، قوت دی گیم طاقت دې گیم، حوصلا دی گیم، حتا ونتوله انتی نه می گم کانتی چتلی کاگو کانتی پاکی نه کاگو ماگم شاره خدای هدایت ددی، کدایت مه بکار لهام انتی مینا به فکری بیت، انشاءالله بوا شپ، اما سه وری کوچانی رام جان تازا مینه دی به کمزور او شلدار خو خیرالناس گتا شره مولوی- خوشال آس مپگا، گرا لایام مه لهمدي، کوتی، کوتی مرضم دور او مردم پورا بگه مچوی، کاشکی پورا مولبوام تیای، راست شپ خلگنی خیر جانبگه خیر شپ.

... ادامه دارا

تفکر

TAFAKKUR
MONTHLY

د ورونو قومونو د ژبو او اباياتو انستيتوت علمي- څېړنيزه، ادبي او فرهنگي مياشتنۍ جريده

مسئول مدير: څېړندوی شريف الله سانېن

مهتمم: څېړنپوهه عاطفه نورستاني

کتنبلاوی: څېړنپوهه خیرمحمد حیدری، څېړنوال عبدالمجید ندیم، څېړندوی فریدالله فرحان،

څېړندوی شريف الله سانېن، څېړندوی نوریاغدی نور

کمپوز او ډیزاین: ش. سانېن

د اړیکې شمېره: ۰۷۷۴۶۶۱۱۷

برېښنالیک: Informationasakabul@gmail.com

په دې جريده کې له سرليکني پرته، د نورو ليکنو سپيناوی په خپله د ليکوالو په غاړه دی.

اکادېمی علوم افغانستان

معاونیت علوم بشري

مرکز زبانا و ادبيات

انستيتوت زبانا و ادبيات اقوام برادر

مديريت جريده تفکر

آدرس: اکادېمی علوم، انستيتوت زبانا و ادبيات اقوام برادر،

مديريت جريده تفکر، شهرنو، کابل- افغانستان

تفکر مياشتنۍ

۱۴۰۲ ل. کال مرغومی - کب (جدی - حوت)،

پرله پسې (۱۳۵-۱۳۷ه) گڼه،

(۱۰-۱۴ه) گڼه،

څلورم مخ،

اؤزبېک خلق ادبياتى نینگ ايريم آغزه گى ژانرلىرى

ملا دولت گلدی فدایى نینگ افغانستاندا دیرچیلیگی و دوره دیچیلیگی

ترکمنی

نامزد معاون محقق روزی محمد عمر

اؤزبیکى

نامزد معاون محقق مظهر الدین لیب

(۱)

گیریش

شوندی که هر بیر ملت و هر بیر قبيله بېر یوزیده اؤزلیگه خاص و تورلی-تومن رسم و رواج و عنعنه لری بیلن يشه یدیلر حقیقتده هر بیر انسان نینگ حیاتیده اؤزلیگه خاص بؤلگن خوی و خصلت طبیعی دیر و شو خواص بیلن جامعه ده گى باشقه کیشی لری بیلن تانیشه دی و کؤلشووگه اورینه دی. دېمک آغزه گى ادبیات اؤزبېک ادبیاتى تاریخی نینگ بیر بؤلک اجرلمس قسمینی تشکیل اېته دی. آسیدان اؤزبېک خلقی نینگ فولکلور اثرلر و قیناغلر بوکونگه قدر قولیمیزگه یېتیشگن منبع لری، گور اوغلی، طاهر زهره، عاشق غریب و شاه صنم، گل و صنوبر، سلبی صیاد، یوسف و زلیخا و یوسف بیک و احمد بیک داستانلریدن عبارت دیر.

فولکلور یا خلق آغزه گى ژانری هر بیر ملت نینگ اېنگ بویوک افتخاری، اوشه ملت-نینگ ادبیاتى همده تاریخی نی مهم لیگی و ارزشینی یوقاری کؤرستووچی قؤرالی دیر. خلق نینگ بوتون بارلیگی نسل دن-نسل و سینه دن-سینه گه کؤچیب کبله باتگن فرهنگى، ضرب المثللر، مقاللر، آته لری سؤزلری، شعرلر، اسطوره لری، افسانه لری، قوشیق لری، اویین لری، جادوگرلیک، خرافات، حکایه لری و مثللر کبی ارزشلری و فکرلری شو آغزه گى ادبیات ژانرلری بیلن انعکاس تاپه دی. تورک خلقی جمله دن اؤزبېک خلقی نینگ اېنگ قدیمگی زمانلرگه عاید بیزگه آغزه گى ادبیات یادگارلیکلری بعضی بیر منبعلر آرقه لی سقلنیب قالگن و بو منبعلر، تاریخی کتابلر، علمی اثرلر، یازمه یادگارلیکلر، و باشقه لردن عبارت دیر. محمود کاشغری اؤزی نینگ مشهور تیلشناسلیک اثریده (دېوان الغات-الترک) ده قدیمگی قوشیق و شعر و مقاله لردن تورلی نمونه لری بره دی. بولر بیزنی قدیمگی آغزه گى ادبیات نمونه لری بیلن تیشتیریب اولر حقیده معلوم تصاویر توغدیره دی.

غیسغالتمه (چکیده)

قوم و حیلیم منینگ تورکمن آرساری
ارساری سالار دیر داغ خاندان باری
آتا بابلاریم علمینگ سرداری
شؤل آت بیلن دنیا ایندیم یارانلار

دیپپ آرساری تورکمن لریندن دیگینی آیدیب، سوادلی و علملی مشغالادا ایندیگینی تصدیق لایور. شاعرینگ آتا-بابا لاری نینگ علملی و اعتبارلی بیر کیشی دیغینی اؤنؤنگ سوادلی بولماغیندا اساسی رؤل اویناپ دیر. اؤلار یاش دولت گلدی نینگ اؤیه مکتبینه غاتناشماغینه اؤنؤس غویوپ دیر. اؤنېنگ سوادلی آدم بولماغی اؤچین ممکن بولدؤغیچا جان چکیپ دیرلر. شاعرینگ اؤقؤؤ دؤری بولسه اؤن یاشیندان اؤن باش یاشینه بارینچا دوام ادیب دیر.

دولت گلدی فدایى باش بیلینگ دوامیندا دؤرلی دؤشونجه لی کتابلار اؤقاپ، شؤیله لیک بیلن زمانه سی نینگ ایسلگ لرینه دگیشلی بیلیم لرینگ اساسلارینی اؤره نیپ دیر. اساسا اول وقتلارده اؤقؤؤ دوزگوتلری دینی دؤشونجه لری بیلن محکم باغلانیشقیلی بولانی سببلی؛ ماللار، آخون لار پیر و استادلار اؤز شاگردلرینه، دین و شریعتینگ اساسلارینی دؤشیندیرمکچی بولوپ عرب دیلینی اؤرتمانه چالیشیوردیلار. دولت گلدی فدایى هم ملا دیر، آخوندلارینگ ال آستیندا مسجد-مدرسه ده اؤقاپ شریعتینگ اساسلارینی ممکن بولدیغیچه اؤره نیپ ملا ادینه اییه بولور. اما ولین اؤنینگ نا سببدن اؤنباش یاشیندان سؤنگ

دنیا یؤزونده اهلی ذات لار اؤزبولوشلی آیراتین لیک لاری بیلن تفاوت لانیور. ادل دیل و ادبیات علمی یالی. هر بیر ملتینگ دیلی، مدنیتی، تاریخی، فرهنگى و کلتوری شؤل ملتینگ باغرینده اکلە نیب اولانیور، دویغولی و احساس لی فرزند لری نینگ دؤره دن ملی قهرمان لیقلاری، ادبی و تاریخی اثرلری، شؤل خلقینگ مدنیتی و نامه لېگېنی آییق لایور.

بؤیسانچ بیلن، آیدیب پېلیوریس که، مدنیتلی تورکمن خلق نینگ آراسینده هم جهانینگ باشغه خلقلاری یالی بیک و شهراتلی شاعرلار، یازبجی لار و ملی قهرمان لار بار بولوپ، دنیانینگ اولی، شخصیتلی و مدنیتلی انسان لاری بیلن غابات گلمک بولور. بیزلر بؤگؤن شؤل بیک انسان لارینگ دؤره دیب گیدن ادبی و فرهنگى اثرلرینی هوس بیلن اؤقاپ غؤانچ و بؤیسانچ بیلن یادلاماق لیغی اؤزلیمیزه بوج بیلوریس. اگر بیزلر بای فرهنگیمیزه و معاصر ادبیاتیمیزه گؤز آیلاب گؤرسک تورکمن ادبیات تاریخینده چیر یازبجی و شاعرلار؛ شؤل جمله دن: ملا دولت گلدی "فدایى" عبدالکریم "بهمن" عبدالمجید "توران" محمد اسماعیل "ابشان" عبدالمجید "ایشچی" مولوی حبیب الله "حقانی" خواجه نفس "مساعد" ملا آقمراد "آرام" عبدالرحیم "اوراز" شیر محمد "ینگیش" عبدالکریم "آیدینگ" عبدالخلیل "ارکین" محمد رسول "کفاش" محمد صفر نظر "امانی" حاجی قل "یولداش" خیرالله "چالیش مرادی" قمر "رؤیا ایشچی" و نور

محمد "قۇياش" يالى آنچه شاعر و يازيجى لارى غوانچ بيلن يادلاب آد توتوب بيليوريس.

البته شۇلار يالى شاعر و يازيجى لارينگ دۇرەدن اثرلرى توركمين خلقى اۇچين تۇكەنيكسيز سرمايه و آلتين خزينه بۇلۇپ، توركمين ادبيات باغينده اوز وقت و زمانينده سالداملى غۇشانچ لرينى غۇشۇپ دىرلار. شۇل جملهدن؛ بيللار دىر، اوزنينى اۇچۇرمان ابيز غالديران شاعرا لارينگ بيريىسى ده مرحوم ملا دولت گلدى فدايى دىر.

گيريش (مقدمه)

۲۰-نجى عصردا افغانستان توركمين ادبياتينه اولاقان خزينه و غۇشانغ غۇشان و افغانستان معاصر توركمين ادبياتى نينگ اساسچيسى، دانا شاعر و داستانچى ملا دولت گلدى فدايى دىر. ملا دولت گلدى فدايى هم ۲۰-نجى ميلادى عصرده ياشاپ گچن داستان چى شاعر دىر. اول اوزۇننينگ ادبى يولباشچى ليغى بيلن توركمين خلقى نينگ يازۇو ادبياتينده عمله آشيران خدمتى چاكسيز دىر. اۇنبنگ نظم، نثر و نظم-نثر گورنۇشلى يازان: دولت گلدى فدايى و اۇنبنگ سايلانان اثرلرى، اثرلر تۇيلامى، و شجره توركمينه اتلى اثرلرى ايل آراسيندا حاس سۇيۇلپ اوقالپ، جودا مشهورلىق غازانپيدىر.

شاعرينگ ياشايشى، دۇرمۇشى، دۇرى نينگ اجتماعى غينچىلىق لارى اۇنبنگ اوز شعرلرينده گينگدن اورۇن آليور. شيله- ده فدايى توركمين خلقى نينگ گچميشى، اۇنۇنگ دىلى، مدنيتى و تاريخى بيلن غيزيقلائيپ دىر. فدايى نينگ اولمىز- يتميز اثرلرى نينگ اۇستى بيلن خلقى ميزينگ اقتصادى، اجتماعى، سياسى، حاضركى ياغدايىنى، گچميش دورموشىنى و تاريخىنى ياقيندان اوزنيوريس.

شۇنۇنگ اۇچين منينگ بۇل مقالام دولت گلدى فدايى نينگ افغانستاندا ديريچىليگىنى، مدرسه لردن آلان تعليمىنى، گون- گوزران ياغدايى نى، غالى برسه- ده دۇره ديچىليگىنى، توركمين خلقى نينگ آراسيندا تازه دن شكللنديرمك دىر.

اساسى سۇزلىر (كليد واژه ها): فدايى، شاعر، شجره تورك- توركمينه، افغانستان.

ملا دولت گلدى فدايى نينگ عمرى و دۇرمۇشى

جان گلدى نينگ اوغلى، دولت گلدى ۱۲۷۹-نجى ه ش و ۱۹۰۰-نجى ميلادى يىلى نينگ اسد آييندا حاضركى توركمينستان نينگ لىباب ولايتى، بۇردالىقدا بير علملى اورتاما باي مشغالادا دنيا اينپ دىر. شاعرينگ اوزى شۇيله دييور:

اوقۇوۆى غۇبۇپ تجارت ايشينه مشغوللانان ديغىنى بۇلسه آشاداكى شعرينده گۇرمك بۇليور.س

اۇنباشيىمدن تا ييگرما بارينچا

تجارته مشغول بۇلدۇم يارانلار

تجارت ايشينه مشغولانيپ عم لايينا بۇلاشمان پراختچىليقدا ياشاپ يۇرن دولت گلدى نينگ ييگيت ليك چاغيندا، دنيا تاريخيندا اوزان اهميتلى اۇرنا اييه بۇلان (عقرب) اوتنوبر انقلابى شۇروى لار اولكه سى نينگ بيرلەشن خلقلار طرفيندان يرينه يتير بيليور. بۇيله بير انقلابى اوزگريش لرينگ اوزى بۇلسه سۇنۇگى شاعريميزينگ اۇستونه اوز تائيرىنى غالديريپ، دۇشونجه دنياسى نينگ گينگلمه گيندا اوز رۇلىنى اۇيناپ دىر. ولين هنيزه چنلى غينچىليقلى گۇنلره دۇش گلمدىك شاعر ايشچى لر صنفى نينگ اۇنگينده باريجى آيدىالووزى سى بيلن تائيشماقلىق ممكن بۇلماندر. دۇغريسى اۇنگده باريجى اوى فكرلر بيلن تائاشيب انقلاب بيلن فعال غاتناشاريالى شاعر اۇچين گركلى شرط لر هنيزه چنلى دۇران دالدى شۇل سببدن هم:

ييگرىم بير ياشيىمدا بۇلدى انقلاب

ملت لرينگ بۇلدى يۇرگى كباب

بخارا شاه سى غاچدى كلتورلماى تاب

بير ناچه ييل بيكار بۇلدۇم يارانلار

ديپى انقلابينگ ارزش لرينى و يامانديغىنى دۇشۇنديريور. شاعرينگ ديريچىليك ياغدايى ۱۹۳۱-نجى يىلنيدان ۱۹۷۱-نجى يىلارا چنلى اوزان غارانگى، سبابى شاعر انقلاب اورتا گلندن سۇنگ خلق كۇپچىليگى نينگ جۇشغۇنلى و شاديان ليقلى گۇنلريندن و بۇل جۇشغۇنلى شاديانليقلى گۇن لرده اوزۇننينگ ديريچىليك ياغدايىندان سوز اورتا گتيرمان دبنگه:

ييگرمه اوچ ياشيىمدا بۇلدۇم حكمران

بير ناچه ييل سۇردۇم ايله ديم فرمان

ديپى ياشان اۇبه سيندا شۇرا باشليغى بۇلۇپ سايلانان ديغيندان سۇز اورتا گتيريور. شاعرينگ دۇشۇنجه سينه گۇرا، بۇل غۇانچلى و شاديانلىق گۇنلرى اوزاغه چكمه يور اول دۇرلى مسئلر سببلى، شۇرا باشليغيندان بۇشادبلىپ گۇچۇپ غايتمالى بۇليور.

اوتۇز بير ييل ياشاپ سنينگ اۇستونوگده

بۇگۇن آيرا دۇشۇب گيتمه لى بۇلدۇم

۳۱ ياشيندان سۇنگ بۇردالىقدان فارياب ولايتى نينگ قرقمقول ولسواليغى نينگ آلتى بۇلك اۇبه سيندا يرلشيب دىر.... ۳

اۇزبېك خلقى ژانرلىرى

۱- ادبى تىل و عاميانه خلق تىلى

عاميانه تىل حقيده سۇزلىشدىن آلدن ادبى تىل حقيده ايضاح لب و اونى تپكشيريپ اوتيش كپرهك دىر. ادبى تىل ايككى بۇلككه اجرليىب و ايرىم خصوصيتلرينى اوز ايچيگه آلهدى:

۱-۱ كېنگ ادبى تىل: ادبى تىل نينگ ايككى شكلى بار الف) آغزه گى ب) يازمه شكلى. ادبى تىل يازوو(يازمه ادبيات) تىلى صفتيده علمى اثرلر، سياسى و اجتماعى مطلبلر، ادارى مكتوبلر و جريده و مجله لركه خاص بۇلكن تىل دىر. بو تىل ادبى سۇزلىشوو و يازوو جهتدن جوده صاف و سيقللىشكن بۇليىب اوزيگه خاص ترتيب و منظم قالبگه اېگه دىر.

۱-۲ چپكلنگن خاص تىل: چپكلنگن تىل ايسه ادبى-بديعى اثرلر نينگ تىلى حسابلننه- دى. اثرلر نظم و نثر شكلكلريده ترتيب بېريلگن: غزل، قصيده، رباعى، قصه، حكايه، داستان و رمان كىي يازوولر بديعى تيلده يازيله دى. شوندى قىليب يازووچيلر، اديبلر و شاعرلر اوز اثرلرينى يره تيشده كۇپلپ عاميانه خلق تىلى گه يازيب تىل نينگ ايجادى امكانيتلرينى كوزگه كۇرسه تيب ارزيشىنى كۇپيتيره دىلر. لېكن بو تيللر نينگ تاريخى جهتدن بهالب تپكشيريپ چيققن حالده عموم خلق تىلى بيريىچى اوزرينى اېگلله يدى.

اۇزبېك خلقى نينگ آغزه گى مشهور ژانرلىرى:

اۇزبېك خلقى نينگ آغزه گى ژانرلىرى تورلى و هر خيل ايجادكارلر اكتيفى بيلن باغلىق دىر. اۇزبېك خلق ايجادكارلرى نينگ ايرىم ژانرلىرى مثلاً: تاپيشماق و مقال عموم خلق كريكترىگه اېگه بۇليىب و ايرىم ژانرلر مثلاً: بخشى لىر، مسقره بازلىك(كمدين) و داربازلر... اجرا ايتيشلرى مسلكى صنعت بۇليىب، بولر نينگ اوزگنيش و موفق اجرا ايتش اوچون مخصوص استادلردن تعليم آليب تيارگرلىك كۇريشى لازم دىر. فولكلور ژانرلىرى غايوى-مضمونى و بديعى خصوصيتلرى بيلن اېمس بلكه اجرا ايتيش اصوللرى(يكه اجرا ايتيش، گروهى اجرا ايتيش، موسيقى اسباب و وسايللرى) بير-بيريدن فرقلى دىر يعنى اگر بيرى قوشىق كۇبلىش اوچون بۇلسه، ايككىنچيسى اېرتك ايتيب بېرىش ويا حكايه قىلىش اوچون مۇجلله نكن بۇله دى. اۇزبېك خلق آغزه گى ايجادى نينگ هۇپ- ميده، هۇش-هۇش و اوراق قوشىقلىرى كىي محنت آقىملىرى، يار-يار، كېلين سلام و تورلى مراسم، عرف-عادتلر ايرىم سيريملر بيلن علاقه دار دىر. اۇزبېك فولكلور يىده مثلاً فكاھى و لاف كىي موضوعلر كريكترلى بۇلسه اما قاره قالپاقلرده گى تولغاو، قزاقلرده گى ايتيش بيزگه موجود اېمس، شونينگ اوچون اۇزبېك خلقى فولكلور يىده تاريخى قوشىقلر ژانرى نهايتده كم رواجلنگن دىر.

اۇزبېك فولكلور شناسليگيده ايرىم ژانرلر نينگ خصوصيتى، شكلكلنشى، تاريخى ترقىياتى، تقديرى مسئللىرى تاريخى اېندى اوزگنيلماقده، اۇزبېك فولكلور نينگ شكل و مضمون جهتدن بايلىگى و اوزاق تاريخگه اېگه بۇلىش ادعاسى، بوتون دنيا نينگ هر بورچيده يشب كېله ياتگن هر بير اۇزبېككه تپگيشلى بۇله دى. ... ادامه دارد